

Aralık 2021

Yıl: 5 Sayı: 2 ss. 213-230

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi: 20.09.2021

Kabul Tarihi: 14.12.2021

ISSN: 2619-9408

December 2021

Volume: 5 Issue: 2 pp. 213-230

Article Type: Research Article

Submitted: 20.09.2021

Accepted: 14.12.2021

ERCÜMEND BEHZAD LAV'IN VE ARIF NİHAT ASYA'NIN ŞİİRLERİNDE TARİHSEL UNSURLARIN İŞLENİŞİNE DAİR BİR KARŞILAŞTIRMA

Erdal BARAN*

ÖZ

Ercümen Behzad Lav (1903-1984) ve Arif Nihat Asya (1904-1975) her ikisi de uzun ömrüyle Türk toplumunun 20. yüzyılda nasıl bir değişim ve dönüşüm geçirdiğine tanık olmuş iki şairdir. Edebiyat için şiir olarak ortaya koydukları eserlerde öne çıkan tarihî olay ve kişiler, her iki şairin şiirlerine farklı bir değer katmıştır. Her ikisi de çağdaş birer şair olarak Cumhuriyet sonrasında Türk toplumunun sosyal hayatındaki değişimleri yakından gözleme fırsatı bularak şiirlerini tarihsel olay ve kişilerle zenginleştirmişlerdir. Her iki şair de izlek olarak tarihten yararlanmış ancak birbirinden farklı ifade tarzını kullanmakla birlikte farklı dönem ve kişilere şiirlerinde yer vermişlerdir. Odak noktaları farklı olsa da kendi çağı ile birlikte tarihî olay ve kişilere şiirlerinde yer veren bu iki şair, içinde yaşadıkları toplumun değerlerini de su yüzüne çıkarmışlardır. Aynı dönemde yaşamış iki şairin hayata, tarihe bakış olarak edinmiş oldukları izlenimler ve bu izlenimlerin şiirin içinde işleniş biçimlerinin karşılaştırmalı olarak ele alınması bu çalışmanın gerekçesini ortaya koymuştur.

Anahtar Kelimeler: Ercümen Behzad Lav, Arif Nihat Asya, tarih, karşılaştırma.

A Comparison of The Processing of Historical Elements in The Poems of Ercümen Behzad Lav And Arif Nihat Asya

ABSTRACT

Ercümen Behzad Lav (1903-1984) and Arif Nihat Asya (1904-1975) are two poets who witnessed the change and transformation of Turkish society in the 20th century. The historical events and figures that came to the fore in the works they produced as poems for literature added a different value to the poems of both poets. Both of them, as contemporary poets, had the opportunity to closely observe the changes in the social life of the Turkish society after the republic and enriched their poems with historical events and people. Both poets made use of history as a thematic, but although they used different expressions, they included different periods and people in their poems. Although their focal points are different, these two poets, who included historical events and people in their poems with their age, also brought out the values of the society they lived in. The impressions of two poets who lived in the same period as a view of life and history, the way these impressions were processed in the poem and the comparative handling of these impressions revealed the reason for this study.

Keywords: Ercümen Behzad Lav, Arif Nihat Asya, history, compare.

Giriş

Her edebî metnin kendi bütünlüğünden sıyrılıp diğer bir edebî metinle karşılaştırılması aşamasında, söz konusu metnin farklı bir yönünün ortaya çıkarılabileceği kaçınılmaz bir gerçektir.

* Öğr. Gör. Dr. Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Rektörlük Türk Dili Bölümü. erdal.baran@gop.edu.tr, Orcid: 0000-0002-3613-6810.

Ortak bir kaynak etrafında hareket eden Ercümen Behzad Lav ve Arif Nihat Asya, tarihî olayları, şiirleri için bir kaynak olarak ele almış ve şiirlerinde işlemişlerdir. Söz konusu şairlerin şiirleri, aynı malzemedeki istifade edilmekle birlikte ne kadar kendilerine özgü ne kadar birbirine benzer, incelenmeye açıktır. Bu doğrultuda karşılaştırma aşamasında bir metot olarak şiirlere semantik boyutta bakılabilir. Her edebî metin semantik boyutuyla ele alınarak incelenebilir. Ancak *okuma, metnin mekânı içindeki bir güzergâhtır. Bu güzergâh, harflerin soldan sağa ve yukardan aşağıya birbirine eklenmesiyle (biricik olan tek güzergâh budur, bu nedenle metnin tek bir anlamı yoktur) sınırlı değildir* (Todorov, 2008, s.35). Mutlak bir anlamdan ziyade hermenötik olarak birden fazla anlama işaret etmektedir. Bu aşamada söz konusu şiirler, poetik olarak ele alınabileceği gibi retorik boyutuyla da incelenerek eserlerin kendi dönemindeki kadar günümüzdeki değeri de ortaya konabilir. Poetik olarak yaklaşırken her iki şairin gelenekten ne derece yararlandıkları sorgulanabileceği gibi, eserlerinin de edebî kanon içinde yerlerinin tespit edilmesi, birinci derecede bir amaçla incelenebilir.

Retorik olarak yaklaşılması halinde de şairlerin hangi ideoloji ya da hangi epistemolojik bilgidir hareketle şiirini yazdığı, nasıl bir psikoloji ile kalemi eline aldığı, ona yazma gereksinimi hissettiren siyasal, toplumsal şartların neler olduğu, nasıl bir kolektif bilinç karşısında, sükûnet içinde yazmayı tercih ettiği, diğer bir amaç olarak ifade edilebilir. *Dil kendisine gerekli kanı günlük yaşamdan alır; günlük yaşamda nesnel olarak dış gerçekliği (örneğin olayları ya da konuşmanın nesnel olarak değerlendirilen duygularını) ya da iç gerçekliği (örneğin ses değişikliği, kızgın ya da hoşnut "ses tonları" yüz ifadeleri, dolambaçlı sözler, tavırlar, kibar, sert, şaşırtıcı, ya da sıcak sözler) bildirmeyen her türlü konuşma Aristo'cu anlamda retoriktir, yani başkalarını belli bir biçimde hareket ettirmeye ve belli bir biçimde hissetmeye ikna etmek için düzenlenmiştir* (Caudwell, 1988, s.183). Retorik olarak dış gerçekliğin birey üzerindeki etkisi tartışılmaz. Bu açıdan bakıldığında söz konusu tarihe dayandırılan şiirler, her hâlükârda okuyucusunda farklı intibalar oluşturabilmektedir. Salah Birsal'e göre *"birbiriyle bağlantılı, birbirine eklenmiş öğelerin (birimlerin) oluşturduğu bir bütün şiirin kendisi"*dir (Rifat, 1996, s.198). Birbirine eklenmiş öğeleri, konu, anlam, öz, sözcük, kalıp, biçim olarak sıralamıştır Birsal.

Divan edebiyatının geleneksel izlekleri dışında Tanzimat'la birlikte sosyal olayların, toplumsal bunalımların şiirlere yansımaya başlaması, Türk edebiyatı için yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur ve söz konusu toplumsal olaylar ve siyasal faaliyetler kapsamında bireyin iç dünyasına ait çatışmalar, edebiyat toplulukları tarafından olduğu kadar, bireysel şairler tarafından da kaleme alınmıştır. Kaleme alınan hemen her şiir de Birsal'in ikiye indirgeyerek ifade ettiği gibi iki başlık hâlinde yani anlatım ve içerik olarak mercek altına alınabilmektedir. Ancak *Cumhuriyetten sonraki yeni kültürel oluşum içinde eski kültürümüzün sahip olduğu edebî değerlerin "sanatsal yaratıcılığa", "özgün bir sanatçıdaki yaratım sürecine" etki etmesi, istenmeyen bir durum olmuş* (Eroğlu, 2005, s.50) olsa da Asya ve Lav, kendi dönemlerinde meydana gelen olaylara kayıtsız kalmadığı gibi, mazideki Türk tarihinden istifade ederek şiirler yazmışlardır. Şiirlerini tarihî malzeme ile beslemeleri, onların olaylara ve hayata bakış açılarını da yansıtmaktadır. Bu da karşılaştırmaya değer bir konudur.

Literatür Tarama

Bir şairin gezip gördüğü mekânlara dair izlenimler üzerinden intibalar ışığında çağrışımlarla şiir yazması, bilinen ve doğal karşılanan bir durumdur. Ancak mazide kalan bir olayı, savaşı, kahramanlığı destansı öğelerle bir şiir bünyesinde yeniden kurarcasına işlemek, kelimeler arasında armoni kurmak, ayrıca bir çaba gerektirmektedir. Tarih, günümüz (2021) kuşağı için hatırlanması dâhi yük olan bir kavram olsa da 2000 öncesi kuşaklar için bir bilgi kaynağı ve aidiyet duygusunun sorgulanmaya başlamasıyla ilk müracaat edilen ilgi alanı, bilim sahası olmuştur. Yani insanlar, mensubiyetini, kimliklerini içinde doğup büyüdükleri kültürün izinden hareketle tarihe bakar ve bir bilim dalı olarak tarihten öğrenirdi. Buna bağlı olarak ait olduğu kültürden, medeniyetten ve milliyet üzerinden biz duygusu çerçevesi içerisinde huzur bulurdu. Ancak insanoğlu ne zaman ki modernizm

adına tabiatı değiştirmeye kalktı, ne zaman ki konforlu bir yaşam biçimi için fabrikalar kurup araçlar geliştirdi, işte o tarihlerden itibaren kendi yarattığı suni medeniyet karşısında insan, birey olarak küçüldü, küçüldü... Nitekim X, Y ve Z kuşağı olarak yapılan sınıflamada, her yirmi yılda bir kuşağın yetiştiği göz önünde bulundurularak bakıldığında bu durum kuşakların hayata bakış açısıyla daha net görülmektedir. *X kuşağı 1965 ile 1979 yılları arasında doğanlar olarak sınıflandırılırlar. X kuşağı bireyleri, teknoloji ve bilgi ile barışık, girişimci, amaç odaklı ve bağımsızdırlar. Çok stresli işlerden uzak durmaya çalışan, işi sadeleştiren ve yaşamak için yaptığı işten keyif alan bir kuşaktır. X kuşağı üyeleri değişen dünya koşullarına yetişebilmek için büyük bir çaba harcamaktadırlar* (Adıgüzel, Batur, Ekşili, 2014, s.172). Diğer bir kuşak Y kuşağıdır ki bunların doğduğu tarih aralığı da *1980 ile 2001 yılları arasında doğanlar şeklinde gösterilmektedir. Dijital medyanın cazibesıyla büyüyen ilk kuşak olma özelliğine sahip Y kuşağı üyelerinin üçte ikisi, beş yaşından önce bilgisayarla tanışmıştır. Arkadaşlarına, ailelerine, bilgilere ve eğlenceye günün her anı ulaşabilen bu kişiler, küresel ekonomik krizden diğer kuşaklara oranla daha kötü etkilenmelerine rağmen iyimserliklerini korumuşlardır. İlgi odağı olmaya alışık olmalarının yanında beklentilerini yüksek tutan kuşak üyeleri hedeflerini de net olarak tanımlamaktadırlar* (Adıgüzel, Batur, Ekşili, 2014, s.173). 2001 sonrasında doğanlarınsa Z kuşağı olarak nitelendirildiği düşünüldüğünde Ahmet Ferda Seymen, bu kuşağı indigo ve kristal çocuklar olarak tanımlamaktadır. Bu kuşağın özelliklerine bakıldığında teknolojinin çocukları oldukları, daha fazla para kazanmak istedikleri, X ve Y kuşaklarından daha erken yaşlarda bir işte çalışmaya başlayıp daha uzun saatler çalışarak teknoloji sayesinde dünyanın birçok yerinde mevcut kültürü, kendi hayatlarına taşıdıkları görülmektedir (Seymen, 2017, s.473). Teknoloji bağımlısı bir kuşağın her geçen gün sosyal ağlar üzerinden iletişim ağını genişleterek dünyaya açılması, kısmen de olsa onun tarihle ilgisini sınırlı bir boyuta taşımaktadır. Ancak bu kuşak zincirinden önceki kuşağın temsilcileri olan Ercümen Behzad Lav ve Arif Nihat Asya tarihe sadece bir bilim nazarıyla bakmamış, tarihteki olayları bir malzeme olarak şiirlerinde kullanarak toplumsal belleğe katkı sağlamışlardır.

Ercümen Behzad Lav ve Arif Nihat Asya'nın şiirlerini tarihle beslemesi, kendi kuşakları üzerinden bir devrin tarih algısını da ortaya koymuştur. Özellikle Arif Nihat Asya, Türklüğe, Türk kültürüne dönük ortaya koyduğu şiirlerinde, tarihi, kahramanlık unsurları ile destansı bir hava içerisinde yeniden yazmış gibidir. Ercümen Behzad Lav ise, şiirlerinde kronolojik bir tarih ekseninde Osmanlı'dan Cumhuriyete, Cumhuriyetin değerlerinden sosyal hayata dair ne varsa şiirlerinin konusu yapmıştır. Ancak Lav, kısmi boyutta da olsa Asya'ya nazaran daha materyalist bir bakış açısıyla şiirlerini yazmıştır. Lav'ın diğer bir özelliği Türklerin bir zamanlar ikamet ettiği coğrafyaları kutsal bir formda işlemesidir. Altay Dağları Türkler için önemlidir. Lav, tarihî dayanakların yanı sıra aidiyet duygusunu Altaylar üzerinden besleyerek şiirine destansı bir nitelik de katmıştır. Lav'ın şiirlerindeki en önemli unsurlardan biri de öğretici yani didaktik bir kimliğe sahip olmasıdır. Her iki şairin yazdıklarının karşılaştırılmasında da görüleceği üzere, her ikisi de tarihte yaşanmış bir olayı, romantik bir bakış açısıyla belirli kalıplar içinde ifade etmişlerdir. Şiirlerinde genellikle Avrupalı şairlerin kullanmış olduğu nazım biçimlerini kullanmayı tercih etmesi açısından öncü olan Lav, şiirlerindeki bentleri, kompozisyon bütünlüğü kuracak şekilde oluşturmuştur. Birinci bentteki tarihî olay ya da olguların devamını organik bir bağ kurarak son bette bir anlam ilişkisi ile sunar okuyucusuna. Arif Nihat Asya ise serbest nazımdan rubaiye kadar birçok farklı kalıp kullanarak şiirini tarihin unutulmaz olayları, kişileri ve mekânları ile beslemiştir. Her iki şairin eserlerine dönük bugüne kadar böyle bir bakış açısı ile yaklaşım yapılmamıştır. Özellikle Ercümen Behzad Lav ile ilgili birkaç tez dışında kapsamlı çalışma sınırlıdır. Her iki şairin çağdaş olması toplumsal olaylar karşısında tarihe hangi amaçla dönüş yaptıklarını da daha net ortaya çıkarmıştır. Arif Nihat Asya hakkında bir hayli çalışma mevcut ancak Ercümen Behzad Lav hakkında sınırlı sayıda çalışmanın olması da bu çalışmayı gerekli kılan başka bir husustur.

Yöntem

Her ikisi de çağdaş olan şairler, biyografileri ile birlikte yazdıkları şiirler çerçevesinde tarihî konuları şiirlerinde nasıl ele aldıkları, yakın okuma yapılarak şiirleri semantik boyutta karşılaştırılmıştır. Şiirlerin yazılış tarihleri, işlenen konuya dair kelimelerdeki seçicilik, şiirlerin kafiye düzeni ve nazım biçimleri, şiirlerin çağrıştırdığı unsurlar karşılaştırmalı olarak inceleme konusu yapılmıştır. Her şairin şiirini, düşünce ve tür odaklı, ele alınan konu ve verilmek istenen bir mesaj odaklı inceleme konusu yaparak şairlerin tarihî olayları nasıl bir algı doğrultusunda işledikleri karşılaştırılmıştır.

Araştırma ve Yayın Etiği

Bu çalışmada, Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi'nde belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergede *Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler* başlığı altında açıklanan eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir.

Etik Kurul İzni

Çalışma için etik kurul izni gerekmemektedir.

Bulgu ve Tartışmalar

Her iki şairin şiirlerinde tarihî olay ve olgular fazlasıyla mevcuttur. Söz konusu tarihî olay ve olgular, tercihen kullanılan kelimeler vasıtasıyla her iki şairin şiirlerine romantik olduğu kadar içselleştirilmiş bir duygu yoğunluğu da katmıştır. Lav, birçok konuyu tarihten almakla birlikte şiirlerinde ironik bir şekilde işlediği de görülmüştür. Asya, her tarihî olay ve olguya daha ciddi yaklaşarak okuyucusunu millî duygularla coşturma amacı gütmüştür. Tarihî şahıslar kahraman olarak özlenen birer karakter şeklinde Asya'nın şiirlerinde yer bulurken Lav'ın şiirlerinde söz konusu tarihî şahıslar övgüyle birlikte hicvedilerek de ele alınmıştır. Bu da gösteriyor ki her insanın background olarak farklı bir süreçten geçmiş olması, söz konusu somut bir gerçekliği olan tarihî kaynaklardan istifade etme aşamasında dahi insanları farklı sonuçlara ulaştırabilmektedir.

Ercümend Behzad Lav (1903-1984)

Yaşadığı yılların hakkını yazdıklarıyla ortaya koyan Ercümend Behzad Lav, şair olarak herhangi bir gruba dâhil olma kaygısı duymaksızın kendi açtığı yolun şiirini yazma derdinde olmuştur. *İstanbul'da 1903'te doğan Lav, Erkek Lisesini bitirdikten sonra Berlin'de tiyatro ve müzik eğitimi görmüştür. İstanbul Şehir Tiyatrosunda aktör ve rejisör olarak çalışmakla birlikte 1951-1961 yılları arasında İstanbul Konservatuvarında öğretmenlik yapmıştır* (Hızlan, 2005, s.1). Avrupa'yı erken yaşlarda görme fırsatı bulan Lav, kendi içinde yaşadığı toplumun sosyal şartlarını ve kültürel birikimini Avrupa'nınki ile kıyaslayarak Türk edebiyatında eksik olan kavramları Türk edebiyatına kazandırmıştır. Tabii bunu yaparken birinci dereceden bir amaç olarak değil de her şair gibi kendi döneminde kendi orijinalliğini, özgünlüğünü ortaya koyma amacıyla yola çıkmıştır. Doğan Hızlan, Lav'ın ayrıcalığını, şiir için vermiş olduğu mücadele dâhilinde “*Şairlerin biçimle içerik için çaba harcadıkları bir zamanda Lav'ın biçime ağırlık veren şiir işçiliği, onu dönemdekilerin dışına sürükledi. O nasıl yazacağını düşünürken başkaları neyi yazacaklarını tartışıyordu.*” (Hızlan, 2005, s.16) şeklindeki kanaatiyle ifade etmiştir. Hızlan tarafından bir ayrıcalık olarak ileri sürülen Lav'ın bu çabası, elbette ki çağdaşlarının dikkatinden kaçmamıştır. Ancak söz konusu Lav'ın şiir olarak ortaya koymuş olduğu eserlerinde, Batı eksenli içerik ve biçimleri anlama ve öykünme çabasına girmeyen çağdaşları, Lav'ı görmezden gelmeyi tercih etmişlerdir. Yine Hızlan'ın tespit ettiği üzere *herkes, Türk edebiyat tarihinin içindeki gelişmeyi izlerken ya da onun eksiklerini tamamlama uğraşındayken, karşıt tavrı Türk edebiyatı içinde düşünürken, o, doğrudan Avrupa'nın edebiyat/sanat akımlarını ithal etti. Türk edebiyatına getirdiği değişik soluk, bu yüzden görmezden gelindi* (Hızlan, 2005, s.16). Her çağda

olduğu gibi birey içinde yaşadığı topluma tanımadığı bir düşünceyle yaklaşması durumunda toplumun bireyi anlama çabası çok sınırlı derecede kalmış ve topluma öncülük eden bireyler, genellikle yaşadıkları dönemde ortaya koydukları çalışma ve eserlerine karşı gösterilen ilgisizlikten sitemkâr olarak vefat etmişlerdir. Söz konusu bireyin eseri yıllar sonra toplum tarafından anlaşılmış ve kitleleri kendine hayran bırakmış olsa da Lav gibi birçok aydın yaşadıkları dönemde yazdıklarıyla anlaşılmamış ve ilgisizliğe mahkûm edilmişlerdir.

Ercümend Behzad Lav'ın Tarih Odaklı Şiirleri

Babalar Ahîler

*Hey gidi bacım oğulum hey gidi
Yavuz Selim Akbaş oldu kulakların deldirdi:
“Mert var ise işte meydan dedi yürüdü
Tuttu bize ateş gömlek giydirdi
Yağnımıza Rüstem gürzün indirdi
Gönül suya aka durdu sel gibi
Sizden bilin bunu düzen yazanı (Lav, 2005, s.423).*

Yavuz Sultan Selim, bir padişah olarak dile gelince kulağındaki küpeye dair birçok rivayet, söylenti de akla gelmektedir. Bunlardan en ilginç olanı Yavuz Sultan Selim'in kılık değiştirip Tebriz'e giderek Şah İsmail ile oynadıkları satranç sonrasında Şah İsmail'in yenilginin hırsıyla Şehzade Selim'e attığı tokat neticesinde bu tokat kulağıma küpe olsun diyerek kulaklarını deldirip küpe takmasıdır. Bir diğer rivayetse Yavuz Sultan Selim İslamiyet'in kutsal topraklarına hâkim olunca “Hadimü'l-Harameyn” yani Harameyn'in hizmetkârı olduğunu göstermek için küpe taktığıdır (Afyoncu, 2010, s.11). Yine Firdevsî'nin Şahnâme'sinde geçen yedi yüz batman ağırlığındaki gürzüyle İran krallarının yardımı koşan Rüstem, bir efsane olarak Lav'ın şiirlerinde tarihsel bir unsur olarak yer almıştır. Gerçekliği tartışılmakla birlikte bunların halk muhayyilesinde yer edinmesi ve bu şiirlerle yaşamaya devam etmesi burada asıl dikkat edilecek husustur.

Hasta Adam

*Tıkamış fabrika malları kervan yollarını
Frenk mataıdır Memiş'in poturu şalvarı gayrı
Örümcek ağları kaplar hanları kervansarayları
Çekilir sipahilerin atları kantarmasız ahıra
Toprak angaryasında gene kul tayfası reâyâ

Çıkmaza girmiştir boğazlar işi
İngiltere devlet-i fahîmesi
Çar ve Napolyon hazretleriyle Mecîd Efendimiz
Boy gösterirler Karadeniz'de satvet-ü şevketle pupa yelken
Sivastopol'un önünde yatan gemiler
Atar da nizam topunu yer gök iniler'ken

İmparatorluklar madik atarlar birbirlerine
Alır İngiliz altını kıt'anın güdümünü üzerine
Diriltemez Hasta Adam'ı Nizâm-ı Cedîd ve Tanzîmat-ı
Seine kıyılarında hürriyet kavgalarına katılan Şinasi
Tutulur ihtilâl hummasına Asitâne'de*

Hayriyye

Bir han odasında açar ölüme gözlerini (Lav, 2005, s.435).

“*Hasta Adam*” birçok şey hatırlatmaktadır. Osmanlı’nın son dönemindeki siyasi olaylardan tutun da devletlerin birbirine karşı politik yaklaşımları, fabrikalar için ham madde ihtiyacı kervanları yollara dizmiş ve edebiyat dünyasından Şinasi’nin Avrupa’daki yıllarında içinde bulunduğu düşünce dünyası, gelişmeler karşısında ironik bir boyutta ifade edilmiştir. Lav, burada somut gerçeklikler karşısında Şinasi’nin düşünce dünyasının küçüklüğünü öne çıkarmak istemiş belki de küçümsemiştir. Şiirin tamamında bir devletin belirli bir dönemine ışık tutma söz konusudur. Tarihe dair bu bilgiler kuru bir bilgi halinden sıyrılıp ahenkli ve kompozisyon bütünlüğü olan edebî bir metne dönüşmüştür. Tarihi olayların şiirlerde yaşaması ile kuru bir bilgi olarak ansiklopedilerde yaşaması karşılaştırılınca tarihin şiirlerde dile gelmesinin etkisinin çok daha uzun ömürlü olduğu görülecektir. Bir bilgi, şiir gibi estetik bir forma girdikten sonra etkisi hitap edilen kitle üzerinde daha fazla olmaktadır. Arif Nihat Asya’da da görüleceği üzere tarihî bilgiyi işleyen Lav, söz konusu tarihî olayları bir taş işçisi gibi abideleştirmiştir. Lav’ın Osmanlı’nın son dönemlerinde yapılan askerî yeniliklerle birlikte toplumsal alanda yapılan yeni düzenlemeleri “*Nizâm-ı Cedîd ve Tanzîmat-ı Hayriyye*” şeklinde ifade etmesi, telmihen okuyucuya salt bilgi üzerinden değil de çağrışımla estetik bir haz fırsatı vermektedir. Şiir, Osmanlı tarihini bir film şeridi gibi okuyucusunun gözleri önünde canlandıracak nitelikte kronolojik bir sıra halinde sunmuştur ki bu da şiire kompozisyon bütünlüğünün yanında tarihten beslenip gelmiş, kurgusal bir hikâye özelliği katmıştır.

Cihâd-ı ekber

Kuşattı Gelibolu’yu bir acâyip “Sed-di Çin” etten kemikten

Yalı boyu mayınlar gülle sağnakları kaplı gök tavanı

Yuttu gazapla derya düşmanın ejder gemilerini

Korunmak için Sultan-ı iklim-i Rûm

Eridi on sekiz bin dal boylu İstanbul’lum

Yürüdü zaferle bozgun

Cihâd-ı ekber açıldı gerildi semâlara “Livây-ı Muhammedi”

Kara somuna iş tutanlar kırıldı dört yanda

Ne Süveyş geçilebildi ne soğuk suları içilebildi Kafkas’ın

Bir gün de gerekti dögüş dalaş

Gök gözlüm ’ün ardında vurup sınıkları dökmek denize

Atınca Mekke’yi Medine’yi sırtlarından

Kodular Halîfe-i rûy-i zemin’le tabanı yarıklar

“Emânât-ı mübâreke”yi mezad (Lav, 2005, s.548).

Ercümen Behzad Lav’ın bu şiiri yazarken tercih ettiği kelimelerin söz konusu bahsi geçen dönemlerin üslubuna uygun bir tercihte bulunması, okuyucularda belli bir bilgi birikimini gerekli kılmıştır. Bu şiirin geneline de bakıldığında yine kronolojik bir sıra dâhilinde Osmanlı’dan Cumhuriyet dönemine geçişin bir serüven şeklinde anlatımı fark edilecektir. Türklerin Çinlilerle mücadelesi ile başlayan şiir, Halifeliğin kaldırılmasına doğru uzanan bir kronoloji gözetilerek yazılmıştır. Burada her şeyden önce kuru bir tarih bilgisinin belirli bir form içinde, kelimeler aracılığıyla ortaya çıkarılan armonik uyumdur. Şiirdeki hitabet havası, şiire ayrıca sanatsal bir tirat özelliği de katmıştır. Söz konusu şiirdeki tarihî olaylar, klasik tarih kitaplarındaki sunumdan sıyrılarak

sanatın malzemesi olunca okuyucudaki etkisi tartışılmaz olmaktadır. Sanatsal ifadelerin kitleler üzerinde her zaman daha fazla etkisi olmaktadır. Bunun sadece Lav'ın şiiri için değil aynı zamanda Asya'nın şiirleri için de geçerli olduğu görülmektedir.

Gidişat

*Yaş kırk beş, kırk yedi
İçimden sayıyorum seneleri
Otuz bir Mart:
Kurşunlar vızır vızır tarıyor kafesleri.
İhtiyatlar silah çatmış,
İşte Hareket Ordusu askerleri.
Bir avazı yerde, bir avazı gökte binlerce hödük:
Basıyor “şeriat isterük”leri.
Millet; sakallı cüppeli.*

*Derken, atımın arkasında ben, altımda midilli
Biz çölde kutluyoruz babamla Hürriyeti.
Hey gidi günler, hey gidi:
Hurma ağaçları pıtrak güzelim Bingazi
Bir sabah ne görelim
Topları burnumuza çevrilmiş İtalyan destroyerleri
Tamam. Eli kulağında Trablusgarp harbi*

*Sürüdü de ayağını sürüdü.
Balkan Harbi kelle dedi yürüdü.
Bozgun vurdu manda leşi yenildi
Barut fiçisi Makedonya, içler acısı Urumeli
Hey gidi bacım, oğlum hey gidi
“Göben”le “Breslau” bize sığınmış
Mış mış da mış mış
Çanakkale içinde vurdular beni
Ne o?
Birinci Dünya Harbi.*

*Sarıkamış Sarıkamış
Diz boyu karda anamız ağlamış
Tabanlarımız yarılmış çiğnemekten
Galiçya 'yı, Süveyş 'i, Kutülammâre 'yi,
Bu yetmemiş de Kızıldeniz 'de şapa oturmuşuz.
Ah o Enver 'i diriltip yeniden öldürmeli.*

*Sürüdü de ayağını sürüdü
Başkaldırdı Anadolu, kursacığı kurudu.
“Mert var ise işte meydan, gele” dedi yürüdü
Geldi çattı İstiklal Harbi;
Dil yetmez söz etmeye
Bu toprağın cam güneşi Mustafa Kemal 'inden
Bizimkisi o dev kavgasında çer çöp kabilinden.*

*Çoğumuz kodesteyiz, biz İstanbul kopilleri
Kodesten kaçıp top kaçırmışız, tüfek kaçırmışız.
Boğaz'ın dili olsa da söylese.
Ah o Beykoz, Hisar, Kandilli. (Lav, 2005, s.514).*

Her bentte ayrı bir tarihî olaya ışık tutan Lav, olayları anlatırken kafiyeli bir sunuma dikkat etmiş ve söz konusu tarihî olaylar, yine belli bir kronoloji dâhilinde okuyucuya sunulmuştur. “*Gidişat*” Otuz Bir Mart vakası olarak bilinen, yönetime karşı gerçekleştirilen tarihî olaydan başlayıp Atatürk’ün önderliğinde Anadolu halkının katılımıyla gerçekleştirilen Kurtuluş Savaşı’na uzanan olaylar silsilesinin kronolojik bir sunumudur. Lav, tarihî bilgiyi “*yaş kırk beş, kırk yedi; hey gidi günler, hey gidi; sürüdü de ayağını sürüdü; miş miş da miş miş; Sarıkamış, Sarıkamış...*” gibi kelimelerin tekrarı ve hitap olarak kullanışları üzerinden destansı bir ifade ile okuyucuya sunmuş ki yine burada da her bentte kahramanlık vurgusu öne çıkarılmıştır. Ceddiyle övünecek bir kuşağın ilk müracaat edeceği nitelikte bir kaynak olarak Lav’ın şiirlerindeki bu destansı üslup, anlatım biçimi birçok şiirinde mevcuttur. Belki de Asya ile ortak noktalarından biri de budur. Asya’nın da yaptığı bu seslenme, hitabet üzerine kurulan birçok şiiri vardır ki onlar da yine Türklerin tarihini destansı bir üslupla ortaya koymaktadır. Tarih, yaşanmışlığıyla geçmişte kalmış bir zaman dilimine sıkıştırılan olaylar bütünüdür. Bu bütün yaşanmışlığıyla ve tarihi bilgi olarak not edilip yazıldığı kadarıyla sonraki nesillere aktarılma aşamasında şairlerin, ediplerin muhayyilesinde yeniden canlandırılarak coşkun bir şekilde sunulması halinde yukarıda olduğu gibi edebî eserler ortaya çıkmaktadır. Lav, söz konusu tarihî olayları, kendi muhayyilesinde canlandırarak çeşitli kafiye düzenleriyle coşkulu bir anlatıma sokmuştur. Buna benzer anlatım biçimini Yahya Kemal’de de görmek mümkündür. Yahya Kemal, klasik Divan şiiri geleneğinin kalıplarını kullanarak şiirinde yapısal bir mükemmeliyetin peşinde olmak istemiştir. Lav gibi o da tarihî bilgiden yararlanmışır. Y. Kemal, tarihî bilgiye estetik bir boyut kazandırmıştır. Türk tarihine bakıldığında tarihin hemen her evresinde Türklerin övünçle kendisinden bahsedeceği olaylar mevcuttur. Ancak Lav sadece övünecek olayları değil, bir tarihçinin nesnel yaklaşımına benzer nitelikte bir yaklaşımla olayları kronolojik bir sıraya koyuyor. Söz konusu tarihî olayları ele alırken şair kimliğini ortaya çıkararak olaylara estetik bir ifade biçimi yüklüyor. Böylece tarihî olay kuru bir bilgiden sıyrılıp hitap edilen kitleler için coşkun bir kaynağa dönüşüyor.

Orhan Veli’ye Ağıt
*Boyunca işler gördü,
Keyfince yazdı durdu,
Kâh düşündürdü, güldürdü.*

Çileli dostum çileli
Garip Orhan Veli (Lav, 2005, s.511).

Lav, Orhan Veli’yi edebî bir şahsiyet olarak ifade etme aşamasında onun biyografisini kısaca ve kendince şiir olarak ortaya koymuş ancak bunu ifade ederken Orhan Veli’nin şiir anlayışı doğrultusunda bir üsluba da yaslandığı görülmektedir. Gündelik, sıradan bir konuşma havası içinde Orhan Veli’ye ait düşüncesini beş dizede dile getirirken bile “*Garip*” şiirine gönderme yapıyor, onların tarzında bir üslup kullanıyor. Lav, bu yönüyle bir kez daha Türk şiir tarihine hâkimiyetini gösteriyor ancak Asya gibi belirli tarihî şahsiyetlere anlam yüklerken kahramanlık vurgusunda abartmaya gitmiyor. Asya aşağıda da görüleceği üzere tarihî şahsiyetleri anlatırken söz konusu şahsiyetleri birçok yönüyle öne çıkararak kahramanlık vurgusunu destansı bir üslupla yapıyor.

Sen, (1951)

*Dört mevsimin baharında güzünde
Namazında niyazında
Velilerin, nebilerin sözde izinde
Dönmüş gözü gariplerin bacısında, kızında
Hak yolunda haktan uzak
Şeytanürracim...*

*Sen balçık, tezek, batac,
Kursağına kor düşesi
Dili ensesinden çekilesi,
Hacı yağına bulanmış sürü: Yüz binlik!..
Deli boran deli eser
Keser nefesin nefesin
Şol vatanın ırmakları akar Ata'm deyu deyu. (Lav, 2005, s.513).*

3 Eylül 1950 seçimlerinin sonrasında Demokrat Parti, ülke genelinde belediyeler üzerinden bir başarı sağlamıştır. Bu başarının sonucunda Cumhuriyet Halk Partisi'nin muhalif duruma düşmesiyle Lav'ın topluma bakarak şahsi kanaatle edinmiş olduğu genel algı doğrultusunda kaleme almış olduğu bu şiir, başta Yunus Emre'nin dizelerini çağrıştırmakla birlikte Lav'ın bir lider olarak Atatürk'e vermiş olduğu değer de göstergesidir. Söz konusu dönemde toplumsal hayatta siyasal bir algı değişimi yaşanmaya başlamış ve bu değişim karşısında rahatsızlığını ifade ederken belirli bir kitlenin ki bu yukarıda da anlaşılacağı üzere, mutaassıp kitlenin içinde bulunduğu çelişkiler karşısında Atatürk'e olan özlemini dile getirmiştir. Atatürk'ün dine karşı tutumu her zaman akılcı olmuş ve hiçbir zaman dinî değerler üzerinden insanın insanı duygusal anlamda sömürmesini tasvip etmemiştir. Lav, bu şiirinde önce eleştirilen bir malzeme koyuyor ve karşına da Atatürk'ün dine dair bakış açısını hatırlatarak söz konusu yıllarda toplumsal algıyı tarihî boyutuyla şiir içinde somutlaştırıyor.

*Şol Cennetin ırmakları
Akar Allah deyu deyu
Çıkmış İslam bülbülleri
Öter Allah deyu deyu
Salınır Tûba dalları
Kur'an okur hem dilleri
Cennet bağının gülleri
Kokar Allah deyu deyu... (Özçelik 2010, s.204).*

Görüldüğü üzere Yunus'un asırlar önce dile getirdiği seslenişi, Lav 1951 yılında toplumsal hayatta yaşanan siyasal değişim rüzgârını ifade etmek için kullanmıştır. Kendi bakış açısıyla toplumsal hayattaki yeni insan profili karşısında Atatürk'ün toplumsal hayatta inkılap olarak yaptığı değişiklikleri göz önünde bulundurarak ona olan özlemini dile getirmiştir. Toplumsal hayattaki insan profilinden ve insanların yeni yaşama biçimlerinden rahatsız bir şair olan Lav, asırlar önce kullanılmış bir cümle kalıbını kendi duygularını anlatmak üzere kullanmıştır.

Mihrabât'ta Bir Gezinti

...
*Şairler kabile halinde gezmezler her zaman
İçilmez kahvesi her zaman Kanlıca'nın
Aziz Boğaz, yolla en güzel rüzgârını*

*Tâze bir kız gibi yasemin rü'yasile dolu!
Hışırdarken beyaz bulutlar gibi mesut yelkenler
ve Parkotel'den, semt-i Cihangir'den o "Fakir Üsküdar"ı
o kallavi beyitler, savılmış kasideler... (Lav, 2005, s.489)*

Mekân olarak İstanbul'un tarihî güzelliklerine göndermelerin yapıldığı bu dizelerde Lav'ın özlemlerini görmek mümkündür. Asya'da olduğu gibi mekân bir kahramanlık aracı değil, bir zamanlar şairlerin uğrak yerleri olarak söz konusu mekânlara atfen yazılan beyitlerin, kasidelerin mazide kaldığı ifade ediliyor. İstanbul'un belirli dönemlerinde belirli kahvehanelerde toplanan edip ve şairlerin birbirleriyle fikir alışverişinde bulunduğu, şiirlerini paylaştığı mekânlar Lav'ın muhayyilesinde bir nostalji imajı yarattığı görülmektedir. Nostalji, değişimlerin arkasından şairin bireysel özlemlerine bağlı olarak açığa çıkıyor ki mevcut durumdan da şikâyetçi ve huzursuz olduğu anlaşılmaktadır. Mevcut halden yakınma Asya'nın şiirlerinde de vardır. Ancak Asya'nın maziye olan özlemi nostaljiden ziyade Türk tarihine dönük kahramanlıklar ekseninde ortaya çıkmış bir özlemdir.

Sınır Boyu Kan İster

*Kara-yoksul demez söker dişimiz
Kuyucu Murat'lar alır başımız
Salt Hacı Bektaş'a kaldı işimiz
Vezîri sultan bizden can ister. (Lav, 2005, s.424).*

Tarihî bir dönemi hatırlatarak 1607-1608 yılları arasında Celali isyanlarını bastırmakla bilinen Kuyucu Murat Paşa karşısında halkın bir dergâh olarak Hacı Bektaş'a sığınmasını şiirine konu eden Lav, doğrudan tarihî bilgidен yararlanmakla birlikte söz konusu dönemde devletin resmiyeti karşısında halkın belli bir kesiminin Hacı Bektaş Veli dergâhına sığındığını da vurgulamıştır. O dönemde insanların devlet tarafından desteklenen Mevlevilik etrafında toplanmaktan ziyade Hacı Bektaş Veli dergâhında toplanma, sığınma durumu, toplumun birtakım geleneksel değerler için ayrı bir yol tuttuğunun da göstergesidir. Bu durumu Lav ve Asya için de söylemek mümkündür zira ikisi de içinde yaşadıkları toplumda mevcut değerlere bağlı olarak tarihten farklı bir bakış açısıyla beslenmişlerdir. Çünkü bugün dâhi toplum, devlet tarafından tanınan bu iki dergâha yönelme aşamasında kültürel değerleri ve tarihi gözeterek yönelmektedir.

Kızulelma

*"Küçücük ufacıktık"
Cenkçilik oynadık acıktık
Kaptı bizi bir alageyik
Uçurdu Kızulelma'ya
Ve öyle çatırdadık ki şâhâne bozgunlardan
Krupp'un şişman Berta'sı ot tıkadı çanımıza
Bir güllesi güller açarken Paris'te
Prusya tolgalı çeşme
Kan kustu lüle lüle...(Lav, 2005, s.538).*

Ziya Gökalp'in "Ala Geyik" adlı manzum masalına nazire olarak yazılmış bir şiir olarak da değerlendirilebilecek bu dizeler, Lav tarafından Ziya Gökalp'in düşünce dünyasına bir gönderme de denilebilir. "Ala Geyik" şiirinin giriş bölümü hatırlanacak olursa:

Ala Geyik

Çocuktum, ufacıktım,
 Top oynadım,acıktım.
 Buldum yerde bir erik,
 Kaptı bir Ala Geyik.
 Geyik kaçtı ormana,
 Bindim bir ak doğana.
 Doğan, yolu şaşırdı,
 Kaf Dağından aşırıldı.
 Attı beni bir göle;
 Gölden çıktım bir çöle,
 Çölde buldum izini,
 Koştum, tuttum dizini.
 Geyik beni görünce,
 Düştü büyük sevince. (Kolcu, 2008, s.97)

Görüleceği üzere Lav'ın şiiri, Ziya Gökalp'in manzum masal olarak bilinen eserine nazire olarak yazılmış bir kurgu gelişimini de göstermektedir. Ancak Gökalp'in şiirine bakıldığında şiir diliyle kendi dönemi için çok orijinal bir anlatım olsa da Lav kendi şiirini Gökalp'in eserini ironik bir üslupla taklit ederek kaleme almış. Ala Geyik, Ziya Gökalp'in Turan ülküsünü de içinde barındıran bir şiirdir. Lav bu ülküyü, Ziya Gökalp kadar ciddiye almamış ve şiirindeki üslubu da gösteriyor ki Gökalp'in içinde yaşadığı duygu ve düşünce dünyasını, tam anlamıyla hissetmeden yazmış. Topluma mal edilmeye çalışılan ve sosyal bir değer olarak ortaya konan ülkü, aynı derecede hissedilmediği için de tarihî değerler, Lav'ın kimi şiirlerinde olduğu gibi bu şiirde de ironik bir şekilde ele alınmıştır. Bu üslubu Asya'nın hemen hiçbir şiirinde görmek mümkün değildir. Asya ile kıyaslandığında Lav, tarihî olayları çok daha kalburüstü bir malzeme olarak kullanmıştır. Yukarda bazı şiirlerinde gösterilmeye çalışıldığı üzere Lav, tarihî olayları kronolojik bir sıralama dâhilinde kafiyeli bir şekilde sunmakla birlikte bir meddahın seslenişine benzer bir üslupla aktardığı görülmektedir.

Arif Nihat Asya (1904-1975)

Arif Nihat Asya, çok erken yaşlarda başlayan eğitim hayatının kendisine kazandırmış olduğu bir alışkanlık olarak kabul edebileceğimiz okuma şevkiyle okuduğu eserlerin tarihsel boyutuna bağlı olarak gözü hep mazide olan bir şair hüviyeti taşır. Çocukluk yıllarının savaflara denk gelmesi onun erken yaşlarda kimlik sorgulamasına vesile olmuş olacak ki kendi kimliğine, Türklüğüne âşık bir şekilde büyümüştür. Savaşların toplumlarda yaratmış olduğu kaotik buhranlar, söz konusu toplum içerisinde yaşayan bireyleri belirli saflara çekmekle birlikte bireylere derin sorgulamalar da yaptırmıştır. Dört yaşında bir cami imamından aldığı derslerle kültür hayatına adım atmaya başlayan Asya, savaş yıllarında insanları cephelere çekmek için her köşe başında nutuk atan kimselerle birlikte tarihî destanlar okuyan kimselerin etkisinde kalmıştır.

T.S. Eliot'un bakış açısına göre "*geleneğe sahip olmak için önce 'tarih şuuru' geliştirmeye ihtiyaç vardır.*" Ancak tarih şuuru sadece geçmişin geçmişliğini bilmek değil, onun hâlde de var olduğunu anlamak demektir." (Eliot, 2007, s.2). Eliot'un bu sözünü bir rehber gibi şiirlerinde gördüğümüz Asya, şiirlerinde kullandığı tarihî kişileri, olay ve olguları kendi kuşağının hafızasında tutmak, hatırlatmak istemiştir. Bu tutumu şiirler üzerinden söz konusu yaşadığı dönem insanına kimlik bilinci katarken işlediği tarihî bilgiler, şiirler üzerinden romantik bir boyut kazanmıştır. Okuyanı belirli bir duygu yoğunluğuna sevk ederek şiirin sanat olarak ifası gerçekleştirilmiştir.

Asya şiirlerini kaleme alırken biçim olarak Divan edebiyatının nazım biçimlerini kullandığı gibi Tanzimatla birlikte Türk edebiyatına kazandırılan bent esaslı nazım biçimlerini, mısra çeşitliğine bağlı yazdığı serbest nazım şekillerini de şiirleri için bir form olarak kullanmıştır. İlk şiirlerini

geleneğin etkisinde belirli formlar hâlinde kaleme almıştır. *Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor* isimli kitabında 191 şiirden 93 tanesinde beyit, 8 tanesinde üçlük, 35 tanesinde dörtlük birimini kullanmıştır. Diğerleri mısra sayıları üç ile dokuz arasında değişen bentler hâlinde ve serbest vezinle yazılmış şiirlerdir. (Özbalcı, 2011, s.121). Gelenekten haberdar olan Asya, gelenekten yararlandığı gibi kendine özgü bir çizgi arayışı içinde serbest nazımla da şiirler yazmıştır. *Türk tarihinin görkemli devirleri, o devirlerdeki kahramanlar, sanatkârlar ve onların ortaya koyduğu her biri öbüründen güzel eserler, Arif Nihat Asya'nın şiirlerinin önemli temalarından olmuştur. Geçmişe özlem ve geleceğe dair ümitler onun şiirlerinde iç içedir* (Macit, 2004, s.36). Arif Nihat Asya, Türk dilinin söz varlığına hâkimiyeti doğrultusunda bir zamanlar gündelik kullanımlarda var olan ama zamanla evirile devrile yok olan bazı kelimeleri, şiirlerinde yaşatmak istemiş ve bilinçli bir şekilde kullanmayı tercih etmiştir. Bu onun kökleriyle bağını koparmak istemeyen gelenekçi yönünün en belirgin özelliğidir.

Arif Nihat Asya'nın Tarih Odaklı Şiirleri

Şehit Duran'ın Kitabesi

*Ey son deminde, son kurşunuyla da
Attığını vuran;
Ey şehit olduktan sonra da eli,
Tetikte duran;
Şu hür ovanın hür beldenin aslan
Çocuğu Duran;
Yazılsın destanın ve hatıranın
Okunsun Mevlid'ler okunsun Kur'an!* (Asya, 2014, s.240)

Şehitlik Asya'nın birçok şiirinde kutsal bir değer olarak yer almaktadır. Şehitliği bir kavram olarak ele aldığı gibi Anadolu insanının mertliğini, kanının son damlasına kadar vatan için mücadele edeceğini "Duran" ismiyle özdeşleştirmiştir. "*Duran*" köşkerlik yapan bir genç olarak Millî Mücadele sırasında Adana, Fransız işgali altındayken Fransızlara ilk kurşunu atar ve şehit edilir (Cansız, 2018: 9). Aynı zamanda Anadolu insanını öne çıkarırken isim olarak buna benzer birçok şiirinde Mehmet, Fatma, Ayşe gibi isimleri kullanarak Anadolu insanının vatanperverliğini vurgulamıştır.

Asya'nın şiirlerinin hemen hepsinde bir akıcılık, armoni için şiirin belirli noktalarında ritmik olarak ortaya çıkan hece tekrarları vardır ki bu Asya'nın şiirlerinin musiki boyutunu da ortaya çıkarmaktadır. *Hecelerin belli sayıda öbkleşmeleriyle vurgulu ve vurgusuz, uzun ya da kısa heceler düzenli dizilişleriyle şiirde ritim sağlanır. Şiir, ritim üzerine kurulmuş bir ifadeler bütünü, sözel bir düzendir. Aslında ritim bütün güzel sanatların temelini, özünü meydana getirir. Çünkü ritmin olmadığı yerde, birlikten yoksunluk, düzensizlik ve hareketsizlik vardır* (Macit, 2004, s.37). Asya'nın şiirlerinde ritimsizlik söz konusu değildir. Asya'nın şiirlerini okuyan kimselerin şiirleri kolayca ezberlemesinin arkasında bu ses uyumuna bağlı öğrenmeyi kolaylaştıran armonik uyumlar vardır.

Ağıt

*Ağlayın, parmakları nur
Sularından kınalı kızlarım,
Alasın Meraga göklerinden
Meraga'ya bakıp yıldızlarım!*

*Yollara Kürşadlar uzanmış ölü...
Ağlasın Akülke, ağlasın Sütgölü!
Yiğitlerim uyur gurbet ellerde...*

*Kimi Semerkant'ta bekler beni,
Kimi Caber'de...*

*Caber yok, Tiyaşan yok, Aral yok...
Ben nasıl varım?
Ağla ey Tanrı Dağları'ndan
İndirilmiş Tanrım! (Asya, 2008, s.13).*

Rasim Başgöz'e ithafen kaleme aldığı bu şiirinde “Meraga, Kürşad, Akülke, Sütgölü, Semerkant, Caber, Tiyaşan, Tanrı Dağları...” gibi isimlerin her biri Türkler için önemli değerlerdir. Her birinde Türklerin ayak izinden tutun da kültürel değerlerin nişanesi olan abidelere varıncaya kadar birçok somut kanıt vardır. Asya, bunların farkında olarak söz konusu coğrafyaları Türkler için manevi boyutuyla dile getirmiştir. Bugün birçoğu Türklerin himayesinde olmasa da her biri kültürel yozlaşmayla karşı karşıya kalsa da Türkler soydaşlarının yaşadığı toprakları, ata toprağı olarak ayrıca sahiplenme gereğı hissetmektedir. Çünkü insan aidiyet duygusunu ilelebet hissedecek ve kendi köklerini bulduğu coğrafyalara, kendi değerlerinin yaşadığı toplumlara sıkı sıkıya sarılacaktır. Tıpkı Arif Nihat Asya'nın yaptığı gibi şiirlerde yaşatmaya çalışacaktır. *Mekân insanın arzularının ifadesi olabilir. Şayet mekân olarak tabiat seçilmişse, burada arzular tabiata yansımış olabilir. Kendi kendini tahlil eden Amiel 'Tabiat manzarası bir ruh hâlidir' der. İnsanla tabiat arasında daha ziyade romantiklerce çok kesif bir şekilde hissedilmiş olan belirgin bir karşılıklı ilişki vardır. Fırtınalı çalkantılı kahraman, kendini fırtınalara atarken, neşeli mizaç güneş ışığından hoşlanır (Wellek, 1993, s.221).* Coğrafya da Türklerin ikamet etmiş olduğu yerler olarak Arif Nihat Asya'nın şiirlerinde birer özlem vesilesidir. *Mekâna asıl manasını kazandıran içindeki insan ve insanın faaliyetidir. İnsan bu faaliyetleri ile mekâna mana yanında bir de ehemmiyet kazandıracaktır (Özarslan, 2011, s.340).* Bu bakımdan Arif Nihat Asya'nın şiirlerindeki mekân, coğrafya yüceltilmiş bir milletin mekânı ve coğrafyasıdır. Türklerin konup göçtüğü her yer ayrı bir kutsiyetle itibarla anılıyor. Hem Türk ulusu hem de Türklere ait mekânlar, tarihteki rolüyle gelecek kuşaklar için içselleştirilerek romantik bir duyuş ve düşünüşün kaynağını oluşturacak şekilde şiirlerde yer alıyor. *İngiliz, Fransız ve Alman kamusal alanlarında, hikâyeler anlatma sanatı anlamında edebiyata, insanları orta sınıfın ve millî kültürün değerleriyle toplumsallaştırmanın etkili bir aracı olarak değer veriliyordu. Edebiyat kamusal normların, uzlaşımın ve simgelerin kolektif olarak içselleştirilmesini sağlar (Jusdanis, 1998, s.179)* diyen Jusdanis, Asya'nın şiirleriyle nasıl bir amaca hizmet etmiş olduğunu da göstermektedir.

*Hor görenler benim –aslında- şiirden dilimi
Söylesinler bana: “May hart” ile “Gönlüm” bir mi? (Asya, 2007, s.259)*

Divan edebiyatındaki beyit geleneğini güncel kelimelerle kurmuş olması onun kelime dağarcığı olarak çok zengin bir birikimi olduğunu göstermektedir. Kelimeler milletlerin duyuş ve düşünüşlerine göre ortaya çıktığı gibi söz konusu karşılık geldiği kavramın işlevi doğrultusunda da türetilbilmektedir. Burada Asya, Türk milletinin duyuş ve düşünüş biçimindeki anlam inceliğini ve kelimeye yüklenen anlamsal derinliği öne çıkarmıştır. “May hart” kelimesinin arkasındaki kültürel birikimi bir çırpıda göremeyen Asya, söz konusu kelimeyi ister istemez yapay bulmaktadır. “Gönül” kelimesindeki içtenliği ise içinde doğup büyüdüğü kültürel değerlere bağlamak mümkündür. Bir dildeki bir kelimenin anlamsal olarak derinliği, yaşanan coğrafyadan tutun da söz konusu kelimeyi kullanan milletin tarihi ile de sıkı sıkıya ilişkilidir. Asya, bunu hissetmiş ve köklü bir geçmişe sahip Türklerin “gönül” kelimesine yüklediği anlamla “may hart” kelimesindeki yapaylığa dikkat çekmiştir.

Ağıt

... ..

*Ben ki ateşle konuşurdum, selle konuşurdum
İtil'le, Tuna'yla, Nil'le konuşurdum.
"Sangaryos"u "Sakarya" yapan,
"İkonyom"u "konya" yapan
Dille konuşurdum... (Asya, 2008, s.14).*

Arif Nihat Asya'nın bu şiirinde de görüleceği üzere kelimelerin morfolojisine dair inceleme niteliğinde yazılan bu şiir didaktik, tarihî bir özellik taşımaktadır. Türk kültürüne bu tür bir yaklaşım ulusal bilinci kuvvetlendirmektedir. Türklerin bir ulus olarak köklerini yüzyıllar içinde değişerek günümüze gelen kelimeler üzerinden takip etmek, söz konusu şiire ayrıca bir tarihî kimlik kazandırmaktadır. İtil, Tuna, Nil... Bu ırmaklardaki söz hakkının mazide kaldığını ifade eden şair, Türkçenin kendi bünyesine kazandırdığı kelimeleri, nasıl bir dönüşüme sokarak kendi bünyesine kazandırdığını da göstermektedir. Türk duyuş ve düşünüş biçiminin en güzel örneği olabilecek birkaç dizedir bunlar. Aynı zamanda bir kimlik vurgusu vardır bu dizelerde. Türklerin bulunduğu coğrafyaların hatırlatılması, Türklerin köken itibarıyla nereye ait olduklarını gösterdiği gibi kim olduklarını da öne çıkarmaktadır.

Fetih Marşı

*Şu kırık âbideyi yükseltecek taştasın;
Fâtih'in İstanbul'u fethettiği yaştasın!
Bu kitaplar Fâtih'tir, Selim'dir, Süleyman'dır.
Şu mihrap Sinânüddin, şu minare Sinan'dır;
Haydi artık uyuyan destânını uyandır.!(Asya, 2008, s.181)*

Görüldüğü üzere Türk tarihinde Türk kültür ve medeniyetine katkılarıyla öne çıkan şahsiyetleri dile getirerek bu isimleri kendi çağındaki kuşakla birlikte sonraki nesillere şiir aracılığıyla aktarmıştır. Bu bakımdan toplumsal hafızaya hizmeti söz konusu olan Asya, yazdığı hemen her şiirleriyle toplumsal belleğe katkı sağlamıştır. Söz konusu tarihî şahsiyetleri kuru bir bilgi halinde akılda tutmak da mümkün ancak Asya'nın şiirlerindeki coşkun ifadeler, okuyucuları daha derinden etkileyerek kendi geçmişiyile övünen bir kuşağın hazırlayıcısı olmuştur.

Ad

*"Ön adım "Ağrı Dağı"
Soyadım "Tanrı Dağı" (Asya, 2014, s.155).*

Dağ bir ilham kaynağı olarak Asya'nın şiirini besleyen imaj ve tahayyül unsurudur (Yıldız, 1999, s.394). Mekân, Asya'nın şiirlerinde Türk tarihinin bir parçası olarak lanse edilmesiyle gerçek anlamının ötesine geçerek söz konusu coğrafyada Türklerin millet olarak faaliyetleri doğrultusunda, manevi değerlerle yeni bir anlam kazanmaktadır. Soy kütüğünü Tanrı Dağı'na dayandırarak Türklerin tarihî serüveni üzerinden kökenlerine gönderme yapmıştır. Türk tarihini coğrafya üzerinden de birleştirme çabası içinde olan Arif Nihat Asya, Türklerin tarihine yaptığı hatırlatmalarla Türk tarihine romantik bir bakış ortaya koymuştur. "Edebiyatın dünyevi bilgiyle ilişkisi sadece negatif yahut muhtelif bir nitelik taşımaz; edebiyatın, şeylerin nasıl olduğuna dair algımızı geliştirme, genişletme veya yeniden düzenleme gücü de vardır (Felski, 2010, s.106)" diyen Felski'nin bakış açısı doğrultusunda Ağrı Dağı ve Tanrı Dağı somut gerçekliğin ötesine geçerek Asya için manevi bir kimlik olmuştur. Asya'nın söz konusu dağları bu şekilde sahiplenmesi, somut gerçekliği olan nesnelere manevi anlamlar yüklemesi, edebiyat adına Asya'nın şiirinin mahiyetini de ortaya koymuştur. Ayrıca

“Arif Nihat’ın “Toprak” adlı yazısından hareketle Turinay şunları söyler: “Fakat biz onun niçin böyle bir soyadı aldığını bilmiyoruz. İşte burada toprakla kurduğu ilişki biçimi, bize bir hayli manidar geldi. Anadolu toprağını bir değere dönüştürmek ve bunu daha da genişleterek siyasal, evrensel bir kültür ve medeniyet seviyesi algılamasına yükseltmek!... Nitekim onun Asya soyadını aldığı dönemlerde, Yakup Kadri ve Şevket Süreyya’nın Kadro dergisinin böyle bir anlayışı vardı. Kadro dergisi ekonomide devletçiliğin yanı sıra; Asyacılığı, Asya milletlerinin uyanışını, kendi aralarındaki işbirliği fikrini ve Batı kültür ve medeniyetine muhalefeti temel alan bir yayın gerçekleştiriyordu. Kadro’nun bu yolda geliştirdiği Asyacılık programı, otuzlu yılların Türkiye’sinde, tahminlerin ötesinde etkili olmuş fikirlerden biridir.” (Türk, 2018, s.489) Lav’ın mekân odaklı buna benzer sahiplenme ifadesi sınırlıdır. Lav, Asya gibi manevi anlamlar yüklemekten ziyade şiir için ortaya koyduğu işçilikle şair kimliğini öne çıkarmıştır.

Bekleyiş, Hicrî 857

Nesillerce bir kurtaran beklemiş

Bu mutsuz yürekler, bu toprak, bu su..

Ki birbirlerinden habersiz-bugün-

Diyorlar: “Gel ey Fatih’in ordusu!”(Asya, 2015, s.51).

Fatih, sadece Türk toplumu için değil yeni bir çağın başlangıcına vesile olması hasebiyle her millet tarafından ihtişamı kabul edilmiş biridir. Asya’nın buradaki umutsuzluğu kendi dönemindeki sosyal olayların, siyasi çıkmazların durumu ile alakalıdır. “Mutsuz yürekler bu toprak, bu su... Birbirinden habersiz...” Fatih’ten sonra huzursuz bir milletin özlem içerisinde olduğunu dile getiren Asya, Türklerin tarihteki ihtişamlı yıllarına dikkat çekmiş ve bunu özlemle dile getirmiştir. Her özlem şair için de sıradan bir insan için de herkesi derin düşüncelere sevk eder ki Asya derin düşüncelerini estetik bir şekilde ifade ederek Türklerin tarihle bağlarını kuvvetlendirmiştir. Burada sanatın sadece estetik için icra edilmediği, aynı zamanda toplumsal fayda için de kullanıldığı ortaya çıkmaktadır.

Duâ

Müslümanlıkla yoğrulan yurdu

Müslümansız bırakma, Allah’ım! (Asya, 2014, s.45).

Arif Nihat Asya’nın birçok şiirinde dinin önemi tartışılmaz derecede öne çıkmaktadır. Hemen yukarıdaki iki dizede de görüleceği üzere, Müslümanlıkla yoğrulan bir yurt için dile gelen dua bile sanatsal bir söyleyişle edebî kimlik kazanıyor. Nitekim Mehmet Kaplan “Alain, insanlık tarihinde din sanattan sonra doğmuştur, der. Dinler sanat vasıtasıyla yakalanan hisleri organize etmişlerdir. Fakat çağlar boyunca dinin kurmuş olduğu maddî ve manevî yapı çöktünce kendilerini boşlukta bulan insanlar ya dinin yerine geçen ideolojilere sarılmışlar yahut da dinin aslî kaynağını teşkil eden çıkış noktasına, çok defa farkında olmadan geri dönmüşlerdir” der. (Kaplan, 2006: 59). Dinin insanlar için maneviyat üzerinden nasıl bir ihtiyaç olduğu tartışılmaz. Bununla birlikte Asya’nın içinde yaşadığı toplumun değerleri ile inancını buluşturarak ifade ettiği bu dizeler, yurt olarak ifade edilen bir coğrafyanın sahiplenilme gerekçesini de öne çıkarıyor.

Devler

Sarsarak köprüleri

Devler geçti bu yollardan:

Dudaklarından Hun Türküleri

Tulgalı başbuğlar

*Ve rüzgârda
Bayraklar, uğultular, tuğlar...*

*Bir dünya doldu boşaldı...
Yazık ki adları destanlardan
Masallara kaldı!*

*Sağa, sola, ileri...
Devler geçti bu yollardan,
Kaldı ayak izleri... (Asya, 2008, s.9).*

“Devler” şiiri, Türklerin Hunlara kadar uzanan tarihini, yine özlemle sahiplenilen bir şiidir ki Asya bu şiirinde Türklerin destansı bir geçmişini okuyucularının hayal gücüne sunarak şanlı bir geçmişi olan milletin köklerini göstermiştir. Kalan ayak izleri asırlar sonra dahi silinmemiştir. Tarih, Asya’nın şiirlerinde olduğu gibi estetik bir biçimde işlendiği müddetçe unutulmayacaktır. Asya’nın okuyucusunda uyandırdığı özlemin arkasında aynı zamanda mevcut halden rahatsızlık da görülebilir. Asya’nın bu şiiri yazdığı yıllar düşünüldüğünde (şiir kitabının ilk yayımlandığı tarih 1975) Türkiye’nin çalkantılı bir siyasal çatışmalar karşısında Asya’nın Türk tarihini Hunlara kadar götürüp o destansı geçmişinin özlenmesi normal karşılanabilir. Bir zamanlar biz duygusu etrafında kıtadan kıtaya uzanan Türkler, söz konusu yıllarda ideolojik çatışmalarla mücadele içinde olmuştur. Bu çatışma süreci de Asya’yı mazideki ihtişamlı günlere dair özleme götürmüştür. Asya’nın bu tür şiirlerinin hemen hepsinde maziye dair bir özlem olmakla birlikte gelecekte de umudunu kesmeyen karakterin öne çıktığı görülmektedir.

Hisar’lar

*Issız kuleler, büyük boyunlar
Öksüz kapılar, kırık duvarlar*

*Taşlardan örülme saksılarda:
Gül, lale ve yasemin kokarlar.*

*Maziyi arar derin sulara
Öksüz öksüz bakan nazarlar*

*Tarihime kök salan Hisar’lar
-Tarihimi isterim- susarlar! (Asya, 2008, s.179).*

Burada da görüleceği üzere Asya için kendi tarihi bir özlem vesilesidir. Anadolu’nun her köşesinde tarihî olarak ya bir kale ya bir abide tarihin somut uzantılarıdır ki Asya bunları “ıssız kule, öksüz kapı, kırık duvar, hisarlar” şeklinde ifade ederek onları kişisel bir hüviyet, kimlik yüklemiştir. Onları mazinin birer temsilcileri olarak bulunduğu coğrafya üzerindeki mahiyetini öne çıkarmış, Türk toplumunun kültürel bağlarını tarihsel unsurlarla bağlamıştır. Bir toplumun yaşam biçimi çağın gereği doğrultusunda her halükârda değişmeye mahkûmdur. Ancak değişimin kaçınılmazlığı karşısında toplumun kimliğine duyarlılığı doğrultusunda Asya’nın şiirlerine benzer şekilde dile getirilen unsurlar söz konusu toplumun tarihle bağını destekleyecek kopmamasını sağlayacaktır.

Seraplar

Başımız gitti ihtilâllerde

*Başımız döndü inkılaplardan
Yine boy boy büyük günahkârlar
Dem-vururlar küçük sevaplardan* (Asya, 2008, s.95).

Toplumsal alanlarda yapılan değişimlerin eleştirisini Lav'da da görürüz ancak her iki şairin siyasal görüşü, eleştirilen unsurları da farklı kılmıştır. Birisi inkılaplardan yakınırken diğeri şeriatın sitemkârdır. Asya'nın gelenekçi tutumu, toplumsal alanda yapılan inkılapların aşırılığına tepki olarak şiirde yer almıştır. Atatürk'ün birçok alanda yapmış olduğu inkılap mahiyetinde değişim ve dönüşüm odaklı uygulamalar, birçok aydını olduğu gibi Asya'yı da kültürel yozlaşma kaygısına sokmuştur. Şiirlerinden de anlaşılacağı üzere Asya, Osmanlı'yı bir imparatorluk olarak padişahından tutun da her değeriyle şiirlerinde yaşatmaya çalışmıştır.

Sonuç ve Öneriler

Ercümen Behzad Lav (1903-1984), kronolojik bir tarih seyri sunarken söz konusu tarihî olay ve kişiler üzerinden mevcut hal ile tarihi karşılaştırma fırsatı sunmuştur. Lav'ın içerikteki bu tavrına karşılık, biçim olarak Batı tarzı kalıplar deneyerek orijinalliğin peşinde olmuştur. Lav'ı çağdaşlarından ayıran en önemli çabası belki de şiirlerinde göstermiş olduğu biçimsel farklılıklar ve ele aldığı konuyu işleyiş biçimi olmuştur. Tabii bunda kendisinin hayata materyalist bakış açısıyla yaklaşmasının payı da büyüktür. Tarihi yaşanmışlığıyla ele alıp belirli bir kalıp dâhilinde şiirinde ritim çizgisi gözetilen Lav, manevi değerlerden Asya'ya nazaran biraz daha uzak bir bakış açısıyla şiirlerini kaleme almıştır. İçselleştirilmiş lirik bir tarih dokusuyla şiirlerini sunan Asya, Türk toplumuna ait değerleri daha yoğun ve coşkulu bir şekilde işlemiştir. Şiirlerinde Türk kültürüne ait olan destanlar, tarihî olaylar, Türkler için manevi değeri haiz olan coğrafyalar, Arif Nihat Asya'nın şiirlerinin temasını oluşturmuştur. Manevi değerleri zaman zaman tasavvuf boyutunda da şiirlerinde kullanan Asya, Lav'a nazaran daha çok soyut unsurlara müracaat etmiştir. Asya da şiirlerindeki biçimsel arayışı çoğunlukla gelenekten yararlanarak tamamlamıştır. Halk edebiyatının, divan edebiyatının birçok nazım şekillerini de şiirlerinde kullanan Asya, bütün formlarda sesler ve kelimeler arasında musikiyi gözeterek şiirin bir tür olarak kulağa hitap eden bir boyutunun da olduğunu her fırsatta hatırlatmıştır. Lav da ses ve kelime tekrarlarına müracaat etmiştir ancak Lav'ın şiirlerindeki kelime tekrarları Lav'ın materyalist bakış açısı doğrultusunda Asya'ya nazaran daha yapay ve sınırlı ölçüde kalmıştır. Tarihsel şiirlerde mazide de olsa yaşanmış olayların gerçekliği ile söz konusu olayların hatırlatılması aşamasında, tasavvurla okuyucunun içine girmiş olduğu hayaller iç içe sunulmuştur. Yaşanmış bir gerçekliği olan tarih, okuyucuların nazarında şiirler aracılığıyla bir hayal olarak canlandırılabilmiştir. Osmanlı'dan Cumhuriyete ve sonrasına uzanan tarihî olaylar üzerinden Türk toplumuna ait medeniyet grafiğini de her iki şairin şiirlerinde takip etmek mümkündür. Her iki şair de tarihi, bir mercekle altında bilimsel bir nesnellik çabası içerisinde inceleme, hatırlatma gayretinde olmamış ama tarihî olayları, içinde doğup büyüdükleri değerlerin kendilerine vermiş olduğu fırsat ölçüsünde, romantik bir duyuş etrafında lirik bir şekilde ifade edebilmişlerdir. Tarih, genel bir çerçevede ele alınarak metinlerdeki yeri ve rolü tespit edilmiş, her iki yazar, tarihi izlenimleri doğrultusunda şiirine konu etmiştir. Her ikisi de tarihi, bir malzeme olarak ele almış ve onu hayata bakış çerçevesinde, yaşam biçiminin paralelinde şiirlerine konu etmiş, okuyucusuna farklı bakış açısı sunmuştur. Lav'ın Batı medeniyetine dair tecrübesi onu, din ekseninde gelişen yaşam biçimi karşısında zaman zaman ironiye götürürken Asya'nın geleneksel değerler çerçevesinde yetişip kökünü mazide bularak onunla övünmesi zaman zaman şiirlerini destansı bir ifade biçimine götürmüştür. Her iki şair de tarihsel bilgiyi kullanmış ve aynı zamanda söz konusu tarihî bir olayın, tarihî bir bilginin bir edebî tür olarak şiir içinde nasıl eritilebileceğini, nasıl estetik bir form kazandırılarak okuyucuya sunulacağını göstermişlerdir.

Araştırma ve Yayın Etiği

Bu çalışmada, Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi'nde belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergede *Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler* başlığı altında açıklanan eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir.

Etik Kurul İzni

Çalışma için etik kurul izni gerekmemektedir.

Yazarların Katkı Oranı

Tek yazarlı bir çalışmadır.

Çıkar Çatışması

Çıkar çatışmasına dair bir durum bulunmamaktadır.

Kaynakça

- Adıgüzel, O., Batur, H. Z. ve Ekşili, N. (2014). Kuşakların değişen yüzü ve y kuşağı ile ortaya çıkan yeni çalışma tarzı: Mobil yakalılar. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(19), 165-182.
- Afyoncu, E. (2010). *Yavuz'un Küpesi*, Yeditepe Yay.
- Aksoy, N., Bek, K., Canberk, E.; Kuran, N., Kutlu, N., Rifat, M., Rifat, S. ve Sumer, N. (1996). *Şiir ve şiir kuramı üstüne söylemler*. İstanbul: Düzlem Yayınları.
- Asya, A. N. (2007). *Kökler ve Dallar*. İstanbul: Ötüken Yay.
- Asya, A. N. (2015). *Fatihler Ölmez ve Takvimler*. İstanbul: Ötüken Yay.
- Asya, A. N. (2014). *Duâlar ve Âminler*. İstanbul: Ötüken Yay.
- Asya, A. N. (2008). *Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor*. İstanbul: Ötüken Yay.
- Cansız, S. (2018). Arif Nihat Asya'nın şiirlerinde Adana. *Hars Akademi Uluslararası Hakemli Kültür-Sanat-Mimarlık Dergisi*, 1(2), 1-33.
- Caudwell, C. (1988). *Yanılsama ve gerçeklik*, (Çev: Mehmet H. Doğan). İstanbul: Payel Yayınevi.
- Demirkan, E. (2002). *Ercümen Behzad Lav: Hayatı sanatı, eserleri*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.
- Eliot, T. S. (2007). *Edebiyat üzerine düşünceler*. Çev. S. Kantarcıoğlu, İstanbul: Paradigma Yay.
- Eroğlu, E. (2005). *Modern Türk şiirinin doğası*, İstanbul: Yapı Kredi Yay.
- Felski, R. (2010). *Edebiyat ne işe yarar?*. Çev. Emine Ayhan, İstanbul: Metis Yay.
- Hızlan, D. (2005). *Ercümen Behzad Lav, Bütün eserleri*, İstanbul: Yapı Kredi Yay.
- Jusdanıs, G. (1998). *Gecikmiş modernlik ve estetik kültür*, Çev. Tuncay Birkan, İstanbul: Metis Yay.
- Kaplan, M. (2006). *Tanpınar'ın şiir dünyası*. İstanbul: Dergâh Yay.
- Kolcu, A. İ. (2008). *Milli edebiyat -I- şiir*, Erzurum: Salkımsöğüt Yayınları.
- Macit, M. (2004). Arif Nihat Asya'nın şiirlerinde geleneğin etkisi. *Türk Edebiyatı*, 370-371, 36-38.
- Özarlan, E. (2011). *Arif Nihat Asya*, (Ed. Nevzat Köseoğlu), Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay.
- Özçelik, M. (2010). *Bizim Yunus*, Ankara: Sistem Ofset.
- Seymen, A. F. (2017). Y ve Z kuşak insanı özelliklerinin Milli Eğitim Bakanlığı 2014-2019 stratejik programı ve TÜBİTAK vizyon 2023 öngörülerini ile ilişkilendirilmesi. *Kent Akademisi, Kent Kültürü ve Yönetimi Hakemli Elektronik Dergi*, 10(4), 467-489.
- Todorov, T. (2008). *Poetikaya giriş*. Ankara: Metis Yay.
- Türk, H. (2018). Arif Nihat Asya'nın nesirlerinde Adana. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi/Journal of Turkish World Studies*, 18(2), 485-506.
- Yıldız, S. (1997). *Arif Nihat Asya'nın şiir dünyası*. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.